

नेपाल सरकारको आर्थिक वर्ष २०८०/८१
को बजेट निर्माण सन्दर्भमा
नेपाल सरकार र सरोकारवाला समक्ष पेश गरिएको

सुभाष पत्र

बैशाख २०८०

TaxEd Alliance का लागि:

उमेशराज पाण्डेय, फेलो चार्टर्ड एकाउण्टेण्ट (परामर्शदाता)

प्रवेश आचार्य, फेलो चार्टर्ड एकाउण्टेण्ट (आइसिएआई) (परामर्शदाता)

विषय सूची

१. TaxEd Alliance को पचिय _____	इंचचद्वच! ख्दद्वण□कचण थद्व□ घङ्गद्वत्रङ्गघ.
२. सार्वजनिक शिक्षामा आन्तरिक लगानीको आवश्यकता _____	३
३. हाम्रो अपिल _____	४
४. प्रगतिशील, यथार्थपरक र न्यायोचित कर प्रणाली र कानूनका लागि बर्तमान नीति, पद्धति र कानूनमा संशोधनको आवश्यकता _____	५
४.१. कर कानूनको निर्माण गर्दा विधायिकी छलफल सुनिश्चित गर्नु पर्ने _____	५
४.२. प्रगतिशील कर कानूनको आवश्यकता _____	५
प्रत्यक्ष कर बढी उठाउने गरी राजस्व नीति पुनरावलोकन गर्नुपर्ने _____	५
व्यवसाय गर्ने वातावरण निर्माण गरी अनुपालना लागत घटाउनु पर्ने _____	६
नीज शिक्षामा लगाइएको कर गणना यथार्थपरक बनाई निश्चित हिस्सा सार्वजनिक शिक्षामा लगानी गर्ने _____	६
वित्तीय लेखापरीक्षण लागत घटाई अनुपालना लागत घटाउनुपर्ने _____	६
घरजग्गाको रजिष्ट्रेशनमा लाग्ने चर्को शुल्क खारेज गरी विक्रीको मुनाफामा लाग्ने करको दर बढाउने _____	६
आयकर सिद्धान्तको प्रतिकूल हुने गरी असुल गर्न खोजिएको अग्रिम कर खारेज गर्ने _____	६
४.३. कर अनुपालना वृद्धि र करदाताको अनुगमनमा सुधार _____	७
हरेक नागरिकलाई स्थायी लेखा नम्बर प्रदान गर्ने _____	७
स्वतन्त्र लेखापरीक्षकबाट कर लेखापरीक्षण गराउने _____	७
व्यक्तिगत कर निर्धारणको लागि विशिष्ट कर कार्यालय स्थापना गर्ने _____	८
नेपालका बासिन्दा व्यक्तिको नेपालबाहिरको आयमा कर उठाउन प्रशासनिक सुधार _____	८
४.४. प्रगतिशील बनाउन र द्विविधाग्रस्त अवस्था हटाउन बर्तमान आयकर कानूनमा संशोधनको आवश्यकता _____	८
५. आन्तरिक स्रोत परिचालन मार्फत शिक्षामा लगानी अभिवृद्धिका लागि TaxEd Alliance Nepal को आह्वान_ १८	

१. TaxEd Alliance को परिचय :

नेपालमा कर न्याय (Tax justice) र सार्वजनिक शिक्षा रुपान्तरणको सवालमा क्रियाशील संस्थाहरु तथा अभियन्ताहरुको एकीकृत सञ्जालको रुपमा सार्वजनिक शिक्षा रुपान्तरण गर्न तथा सार्वजनिक शिक्षा प्रणाली सुधार गरी दिगो विकास लक्ष्य ४ हाँसिल गर्न आन्तरिक स्रोत परिचालन वृद्धि अपरिहार्य भएको सवाललाई TaxEd Alliance Nepal (ट्याक्सएड एलाइन्स) ले विभिन्न तवरले प्रमाणमा आधारित वकालत र पैरवी गर्दै आएको छ । प्रगतिशील तथा न्यायोचित कर प्रणालिद्वारा मात्र सार्वजनिक शिक्षाको लागि दिगो र पर्याप्त लगानी वृद्धि गर्न सकिन्छ भन्ने विषयमा आधारित भई वकालत तथा पैरवी गर्दै आएको छ ।

आबद्ध संस्थाहरु

ट्याक्सएड एलाइन्स नेपाल (TaxEd Alliance Nepal) मा ActionAid International Nepal (AAIN), Tax and Fiscal Justice Alliance (TAFJA) Nepal; National Campaign for Education (NCE) Nepal, नेपाल राष्ट्रिय शिक्षक संगठन (NNTA), नेपाल शिक्षक सङ्घ (NTA) र संस्थागत विद्यालय शिक्षक युनियन नेपाल (ISTU) जस्ता सार्वजनिक शिक्षा रुपान्तरण तथा कर न्यायको सवालमा काम गर्ने संस्थाहरु आबद्ध रहेका छन् ।

२. सार्वजनिक शिक्षामा आन्तरिक लगानीको आवश्यकता

नेपालको संविधान (२०७२) मा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षालाई मौलिक हकको रूपमा सुनिश्चित गरिएको छ । त्यस्तै संविधानले आधारभूत तहको शिक्षालाई पूर्णतः अनिवार्य गरेको र सो शिक्षा सार्वजनिक शिक्षाको रूपमा निःशुल्क रूपमा प्रदान गर्नु राज्यको दायित्व मानिएको छ ।

जब कुनै वस्तु वा सेवालालाई राज्यको कानूनले सार्वजनिक स्वरूपमा लिन्छ, त्यसको सुनिश्चितता गर्ने दायित्व पनि सरकारमा रहन्छ । संयुक्त राष्ट्रसङ्घका घोषणा, महासन्धि र समझदारी एवम् दिगो विकास लक्ष्य आदि लगायतका कारणले अन्तर्राष्ट्रिय परिवेश पनि शिक्षालाई सार्वजनिक बनाउनु पर्छ भन्ने रहेको छ । यसरी मुलुकभित्रको कानुनी अवस्था र बाह्य परिवेश दुवैले विद्यालय शिक्षालाई पूर्णतः सार्वजनिक स्वरूपको बनाउन दबाव सृजना गरिरहेका छन् । तर सरकारी स्तरबाट शिक्षामा पर्याप्त लगानी गरिएको छैन । कमजोर ग्रहणशीलता, न्यून गुणस्तर तथा शिक्षामा उपयुक्त नीति निर्माण र कार्यान्वयनमा देखिएको राजनैतिक उदासीनताका कारण अपेक्षित परिणाम प्राप्त भएको छैन । शिक्षालाई व्यावहारिक रूपमै निःशुल्क गर्नका लागि अभिभावक, सरकार या अन्य कुनै निकायले लगानी गर्नु पर्ने बाध्यतालाई सम्बोधन गर्न तथा संविधानले सुनिश्चित गरेको मौलिक अधिकारका रूपमा स्थापित निः शुल्क शिक्षा प्राप्तिको अवस्थालाई कार्यान्वयन गर्नु पर्ने अहिलेको आवश्यकता हो । यो मुद्दालाई सम्बोधन गर्न शिक्षामा बजेट वृद्धि गर्नको लागि आन्तरिक स्रोत परिचालन गर्नु अपरिहार्य रहेको छ ।

आर्थिक संकट, विपद तथा द्वन्द्वलगायतका मानवीय संकटका कारण विश्व भूराजनीतिले पार्ने प्रभाव गहिरोँदै गएमा नेपालमा पनि यसको सिधा असर यहाँको अर्थतन्त्र, विशेषगरी राजस्व एवं वैदेशिक सहायतामा पर्ने छ । यसले नेपालको शिक्षा बजेटमा थप नोक्सान पुऱ्याउने सम्भावना रहन्छ । जसको कारण फेरि पनि सीमान्तकृत समुदाय एवम् गरिब घरपरिवारका बालबालिकाहरु गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँचबाट बञ्चित रहने स्थितिले निरन्तरता पाउने देखिन्छ ।

कूल चालु खर्च मध्ये सन् २०११/१२ मा बजेटमा शिक्षाको हिस्सा २५.४ प्रतिशत थियो । यो सन् २०१७/१८ मा ६.४ प्रतिशतले घट्यो । पुँजीगत खर्चतर्फ शिक्षा क्षेत्रमा गरिएको विनियोजनको हिस्सा थप निराशाजनक देखिन्छ । यसको हिस्सा सोही अवधिमा ०.३ प्रतिशतबाट घटेर ०.१ प्रतिशतमा भरेको छ भने चालु आर्थिक वर्ष सन् २०२२/२३ को बजेटको विश्लेषण गर्दा कूल १७९३ अर्ब ८४ करोड बजेटमध्ये शिक्षा क्षेत्रमा

विनियोजन गरिएको कूल बजेट १०.९८ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । कूल विनियोजन भएको १९६ अर्ब ४० करोडमा संघीय सरकार, प्रदेश र स्थानीय सरकारले क्रमशः ५.१, ४.१ र ४०.३ प्रतिशत विनियोजन गरेको छ । तर प्रदेश र स्थानीय सरकारले गर्ने विनियोजन पनि संघीय सरकारबाट हुने आर्थिक हस्तान्तरणमा आधारित हुन्छ । राष्ट्रिय योजना आयोगको मध्यमकालीन खर्चसम्बन्धी ढाँचा (Medium Term Expenditure Framework - MTEF) मा सन् २०२३/२४ र २०२४/२५ का लागि शिक्षा बजेटमा तीव्र गिरावट देखिनु रहेको छ । यही प्रतिवेदनमा वैदेशिक सहायतामा पनि तीव्र गिरावट आउने प्रक्षेपण गरिएको छ । यसको सीधा अर्थ भनेको शिक्षाको लागि संयुक्त राष्ट्रसंघीय दिगो विकास लक्ष्य हाम्रो पहुँच भन्दा टाढा र हासिल गर्न कठिन हुनेछ भन्नु हो । यस तथ्यले नेपालमा आन्तरिक स्रोतको बाँडफाँड र उपयोगका क्षेत्रमा सुधार गर्दै हाम्रो समग्र बजेट प्रणालीलाई पुनःसंरचना गर्नुपर्ने आवश्यकतालाई थप उजागर गरेको छ ।

सबैभन्दा सीमान्तकृत समुदाय लगायत सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षा उपलब्ध छ भनी सुनिश्चित गर्न आवश्यक पर्ने सम्पूर्ण क्रियाकलापहरूमा पर्याप्त तथा लक्षित लगानी आवश्यक छ । विशेषगरी नेपालजस्ता न्यून आय भएका देशहरूमा, सार्वजनिक खर्चको बढ्दो आवश्यकताको तुलनामा सरकारी राजस्व कम हुन्छ र यो आवश्यकतालाई सार्वजनिक उधारो (आन्तरिक ऋण तथा बाह्य ऋण), बहुपक्षीय विकास सहायता, वा दुवैमार्फत पूरा गरिनुपर्ने हुन्छ । स्वदेशी स्रोतबाट अत्याधिक सार्वजनिक ऋण लिँदा निजी क्षेत्रले ऋण लिने र लगानी ल्याउन त सक्छ, तर यसले आर्थिक वृद्धिमा प्रतिकूल प्रभाव पार्न सक्छ । अर्कोतिर, वैदेशिक ऋणले स्वाभाविक रूपमा भविष्यको ऋणमा ब्याज दर बढाउँछ (World Bank Group 2017) र अहिलेको जस्तो (वा अझ धेरै) उच्च ऋणको भारी भावीपुस्ताले पनि बोक्नुपर्ने हुन्छ । त्यसकारण आन्तरिक स्रोत (जसअन्तर्गत राजस्व तथा गैरकरसमेत समावेश हुन्छन्) लाई नै विश्वभर सबैभन्दा बढी भरपर्दो र दीगो स्रोतको रूपमा लिइएको पाइन्छ ।

दिगो विकास लक्ष्य ४ हासिल गर्ने सन्दर्भमा लामो समय थप लागतहरू जुटाउन नेपाललाई नयाँ सार्वजनिक कोषको आवश्यकता छ । बजेटमा बढ्दो वित्तीय दबावको समयमा यसरी लगानी जुटाउनु चुनौतिपूर्ण छ । वैदेशिक ऋण लिने प्रवृत्तिले स्वदेशमा संकलन गरिने राजस्वलाई थप क्षति पुग्न गएको अवस्थामा सार्वजनिक शिक्षा सुदृढीकरणका लागि नयाँ सार्वजनिक कोषको महत्व भन्ने बढ्दै गएको छ । प्रगतिशील करमार्फत आफ्नो सार्वजनिक खर्च क्षमतामा आएको ह्रासलाई तुरुन्तै उल्टाउन नेपालले नयाँ तरिकाहरू खोज्नु जरुरी छ । सन् २०१९ मा कूल ग्राहस्थ उत्पादनको अनुपातमा (१९.४ प्रतिशत) नेपालको कर निम्न-मध्यम आय भएका देशहरूको औसत (१५.७ प्रतिशत) भन्दा माथि छ । पछिल्लो दशकमा यो निरन्तर बढिरहेको छ भने, सन् २०२० मा २१.९ प्रतिशत पुगेको थियो । उल्लिखित आधारमा राज्यले सार्वजनिक शिक्षामा अझ बढी आन्तरिक स्रोत परिचालन गर्नु पर्दछ, भड्किएको आन्तरिक स्रोतबाट शिक्षा क्षेत्रमा लगानी गर्ने र आन्तरिक स्रोत वृद्धि गर्न न्यायिक तथा प्रगतिशील कर प्रणाली स्थापना र कर चुहावट रोक्न नीतिगत सुधार गर्नु पर्दछ।

३. हाम्रो अपिल

उक्त पुष्पभूमिमा हामी, करन्याय र सार्वजनिक शिक्षा अधिकारको क्षेत्रमा काम गर्ने संस्थाहरूको साभा सञ्जाल ट्याक्सएड एलाइन्स (TaxEd Alliance Nepal) [ActionAid International Nepal, Tax and Fiscal Justice Alliance-Nepal, National Campaign for Education Nepal, नेपाल राष्ट्रिय शिक्षक संगठन -NNTA), नेपाल शिक्षक सङ्घ -NTA) र संस्थागत विद्यालय शिक्षक युनियन नेपाल (ISTU)] नेपालको संविधान (२०७२) ले सुनिश्चित गरेको शिक्षासम्बन्धी मौलिक हक र दिगो विकास लक्ष्यले सुनिश्चित गरेको शिक्षासम्बन्धी व्यवस्थाहरू, बालबालिकासम्बन्धी ऐन, २०७५, अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन, २०७५ र शिक्षा क्षेत्रमा लगानीका लागि नेपाल सरकारको अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा व्यक्त प्रतिबद्धताहरूको पूर्ण कार्यान्वयनको लागि स्थानीय, प्रदेश र संघीय सरकार लगायत सम्बन्धित सरोकारवालाहरूको गम्भीर ध्यानार्कषण गर्दछौं ।

४. **प्रगतिशील, यथार्थपरक र न्यायोचित कर प्रणाली र कानूनका लागि बर्तमान नीति, पद्धति र कानूनमा संशोधनको आवश्यकता**

प्रगतिशील, यथार्थपरक र न्यायोचित कर प्रणाली र कानूनका लागि बर्तमान नीति, पद्धति र कानूनमा संशोधनको लागि **ट्याक्सएड एलाइन्समा** आबद्ध संस्थाहरुको सुझाव यस खण्डमा प्रस्तुत गरेका छौं ।

४.१. **कर कानूनको निर्माण गर्दा विधायिकी छलफल सुनिश्चित गर्नु पर्ने**

नेपालको संविधान अनुसार करका दरको बारेमा विधायिकी अधिकार कटौती गरी कार्यपालिकालाई पूर्ण अधिकार दिएको छ । तर करका दर बाहेक विभिन्न कर कानूनका सारवान र कार्यविधि प्रावधानहरुको बारेमा पर्याप्त छलफल गर्ने अधिकार विधायिकीमा रहेको छ । आयकर ऐन, २०५८, मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ लगायतका कर कानून नियमित आर्थिक विधेयक मार्फत वर्षेनी संशोधन गरिन्छ । संवत् २०७५ अगाडिका आर्थिक ऐनले कर कानूनका प्रावधानहरु एक आर्थिक वर्षको लागि मात्र संशोधन गर्ने व्यवस्था गरेकोमा तत्पश्चात आर्थिक ऐनबाट नै कर कानूनहरु स्थायी रूपमा संशोधन गर्ने अभ्यास शुरु गरियो । बजेटसँगै पेश हुने आर्थिक विधेयक संसदबाट पास नभए मन्त्रपरिषदको निरन्तरतासँग जोडिने भएकाले त्यस्ता आर्थिक विधेयकमा पर्याप्त छलफल नभई, छलफल भए पनि संशोधन नगरी पारित गर्ने अभ्यास छ । यस्तो अभ्यासले कर कानूनका सारवान दफाहरुको संशोधन गर्दा छलफल गर्न पाउने विधायिकीको अधिकार संकुचित गरेको छ । तसर्थ, करका दरको हेरफेर मात्र आर्थिक विधेयकमार्फत गर्ने र कर कानूनका सारवान प्रावधानहरुको संशोधन नियमित संसदीय अभ्यासबाट गर्ने गरी अघि बढेमा कर कानूनका सारवान प्रावधानमा पर्याप्त बहस भई परिपक्व कानून बन्न सक्छ ।

आर्थिक विधेयकबाट कर कानूनका सारवान प्रावधान संशोधन गर्ने अभ्यासले गर्दा संवत् २०७७ को आर्थिक विधेयकबाट कर कानूनका सारवान प्रावधानहरु भूतप्रभावी संशोधन गर्ने गरिएको तर्फ समेत कार्यपालिका र व्यवस्थापिकाले ध्यान दिनु पर्दछ । सांसदहरुले आफ्नो हक संकुचित भएको तर्फ सचेत रहनु पर्छ । त्यस्तै, संविधानले बन्देज गरेको क्षेत्रमा बाहेक कर कानूनको संशोधन सम्बन्धमा सम्पूर्ण सरोकारवालासँग खुल्ला छलफल गर्ने पद्धतिको विकास गर्नु पर्दछ ।

४.२. **प्रगतिशील कर कानूनको आवश्यकता**

प्रत्यक्ष कर बढी उठाउने गरी राजस्व नीति पुनरावलोकन गर्नुपर्ने

कर कानून सरल, यथार्थपरक, न्यायोचित र प्रगतिशील हुनुपर्ने मान्यता रही आएको छ । त्यस्तै, कर कानूनका प्रावधानहरु द्विअर्थी नभई स्पष्ट हुनुपर्ने र तिर्नुपर्ने कर रकमको निश्चितता (Tax certainty) कानूनले निर्दिष्ट गर्नु पर्छ ।

वस्तु आयातमा लगाइने भन्सार, अन्तःशुल्क, मूल्य अभिवृद्धि कर, अन्तिम रूपमा करकट्टी हुने अग्रिम कर असुलीको व्यवस्था तथा अन्य अप्रत्यक्ष करहरु व्यवसायीले लागतमा जोडी कर रकममा समेत नाफा जोडी बिक्री रकम कायम गर्ने हुँदा यस्ता कर उपभोक्ता (वास्तविक करदाता) को लागि अप्रगतिशील मानिन्छ । यस्ता करको रकम बढि हुँदा उपभोक्ताको वास्तविक खर्चयोग्य आमदानी (disposable income) मा ह्रास आई बचत गर्न योग्य घट्ने तथा न्युन आय भएका व्यक्तिहरुको गरिबी निवारण गर्न गाह्रो पर्ने अवस्था आउँछ । खर्चमा कर लगाउँदा व्यक्तिको आमदानीमा अप्रत्यक्ष रूपमा कर लाग्ने र घटी बढी आमदानी गर्ने सबै व्यक्तिलाई समानरूपमा कर लाग्ने अवस्था हुन्छ । यसको कारण आमदानी तथा सम्पत्तिमा फरक (income and asset gap) बढ्न जाने कारणले संविधानले परिकल्पना गरेको समाजवादउन्मुख अर्थतन्त्रको निर्माणमा सघाउ पुग्ने देखिँदैन । तसर्थ, वर्तमान अवस्थामा राज्यको राजस्व निर्भरता खर्चमा आधारित अप्रत्यक्ष करमा बढी रहेको र राज्यको राजस्व नीतिले समेत यही क्षेत्रमा निर्भरता बढाईरहेकोमा संविधानको परिकल्पना

अनुरूप राज्यको पुनर्संरचना गर्न आयमा आधारित प्रगतिशील करमा बढि निर्भर हुने गरी राजस्व नीति निर्धारण गर्न आवश्यक छ ।

व्यवसाय गर्ने वातावरण निर्माण गरी अनुपालना लागत घटाउनु पर्ने

लघु उद्यम तथा साना तथा मझौला व्यवसायीहरू पनि नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहमा व्यावसाय दर्ता गर्नु पर्ने बाध्यात्मक व्यवस्था रहेको छ । यस्तो व्यावसाय वार्षिक रूपमा नवीकरण गर्नु पर्ने थप बाध्यताको कारण व्यवसायको अनुपालना लागत लाभको तुलनामा अधीक भएको कारणले यस्ता स्वामित्वकर्ताहरूले स्वयं व्यवस्थापन गरेको (Owner managed) व्यावसायको कर प्रयोजनका लागि मात्र नियमन गर्ने गरी क्रमिक रूपमा लागू गर्ने नीति लिनु समग्र आर्थिक विकास तथा स्वरोजगार सिर्जनाको (creation of self employment) लागि उचित हुने देखिन्छ ।

त्यस्तै नेपाल सरकारले अनिवार्य नियमन गर्नु पर्ने आवश्यकता ठानेका व्यवसायहरूलाई कम्पनी मोडेलमा मात्र सञ्चालन गर्ने नीति लिनु उचित हुने देखिन्छ ।

नीजि शिक्षामा लगाइएको कर गणना यथार्थपरक बनाई निश्चित हिस्सा सार्वजनिक शिक्षामा लगानी गर्ने शिक्षासँग सम्बन्धित संघीय करहरू (संस्थागत विद्यालयको आयकर, शिक्षा सेवा शुल्क, नीजि क्याम्पसले तिर्ने आयकर) छुट्टै राजस्व खातामा जम्मा हुने व्यवस्था गरी सार्वजनिक शिक्षामा मात्र लगानी गर्नु पर्छ ।

वित्तीय लेखापरीक्षण लागत घटाई अनुपालना लागत घटाउनुपर्ने

आन्तरिक राजस्व विभागले जारी गरेको निर्देशिकामार्फत रु. एक करोडसम्म कारोवार गर्ने एकलौटी फर्महरूले आफ्नो कारोवारको स्वघोषणा गरे मात्र पुग्ने र वित्तीय लेखापरीक्षण गराइ रहनु नपर्ने व्यवस्था गरेको छ । नेपालको प्रचलित साभेदारी सम्बन्धी कानूनले वित्तीय लेखापरीक्षण अनिवार्य नगरेको वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा साभेदारी फर्महरूले आय विवरण बुझाउने प्रयोजनका लागि वित्तीय लेखापरीक्षण गर्नु पर्ने सम्बन्धमा स्पष्ट कानुनी व्यवस्था छैन । साना व्यावसायलाई लेखापरीक्षण लागत बढी हुनाले आयको तुलनामा खर्च बढी हुने कारण निश्चित कारोवारको सीमासम्म कारोवार गर्ने व्यवसायीले जुनसुकै कानून अन्तर्गत व्यवसाय दर्ता गरेको भए पनि वित्तीय लेखापरीक्षण गर्न नपर्ने गरी लेखापरीक्षण आवश्यकता नपर्ने कानुनी व्यवस्था गर्न विभिन्न कानूनमा संशोधन गर्ने तर्फ कार्यारम्भ गर्नु उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

घरजग्गाको रजिष्ट्रेशनमा लाग्ने चर्को शुल्क खारेज गरी बिक्रीको मुनाफामा लाग्ने करको दर बढाउने

एक व्यक्तिको नाममा रहेको घरजग्गा अर्को व्यक्तिको नाममा नामसारी गर्दा, ऋण लिने प्रयोजनका लागि धितोबन्धक राख्दा घर जग्गाको सरकारी मूल्याङ्कनको आधारमा लिइने चर्को शुल्कले खरीदकर्ताको क्रय शक्ति घटाउने, बाध्यतामा परी कर्जा लिने व्यक्तिको कर्जा लागत बढ्ने र त्यस्तो चर्को शुल्क प्रशासनिक सेवाको तुलनामा अत्यधिक भएकाले एकदमै कम रकम सेवा शुल्कको रूपमा लिनु पर्छ । तर घर जग्गाको लगानी प्रायः अनुत्पादक लगानी हुने र speculative हिसाबले लगानी गर्ने कारणले घर जग्गा बिक्रेताले प्राप्त गर्ने मुनाफामा लाग्ने करको दर हाल अत्यन्तै न्यून भएकाले कृषि प्रयोजनमा प्रयोग हुने जग्गा बाहेक अन्यको लाभमा लाग्ने करको दर बढाउन पर्छ । घर जग्गाको निसर्गमा लाभ गणना गर्दा तीन वर्षभन्दा बढी अवधि स्वामित्वमा रही निसर्ग भएको हकमा मुद्रास्फितिको आधारमा जग्गाको मूल्य समायोजन गर्ने व्यवस्था समेत गर्नु पर्दछ ।

आयकर सिद्धान्तको प्रतिकूल हुने गरी असुल गर्न खोजिएको अग्रिम कर खारेज गर्ने

आयकर ऐन, २०५८ को दफा ८९ को उपदफा (३) को खण्ड (क) मा गैह्र बासिन्दा व्यक्तिलाई ठेक्का वा करारबापतको भुक्तानी गर्दा पाँच प्रतिशतले अग्रिम कर कट्टी गर्नु पर्ने व्यवस्था गरिएको छ । ऐ. ऐनको दफा

९२ (१) मा त्यस्तो रकम अन्तिम रूपमा कर कट्टी हुने भुक्तानी हुने व्यवस्था गरिएको छ । कुनै पनि व्यक्तिले नेपालमा active business, active employment or investment गरी प्राप्त हुने मुनाफामा आयकर लाग्ने हो । कसैले नेपालमा सामान निर्यात गरेकै आधारमा निजले नेपालमा व्यवसाय गरेको मानिदैन । आयकरको सर्वमान्य सिद्धान्त अनुसार कुनै गैह्र बासिन्दा व्यक्तिले नेपालमा स्थायी संस्थापना खडा गरेको अवस्थामा मात्र त्यस्तो व्यक्तिले व्यवसाय गरेको मानिन्छ । विदेशी व्यक्तिले नेपालमा सामान निर्यात गर्दा नेपालको आयातकर्तालाई भन्सार कर लगाउने र त्यस्तो विदेशी व्यक्ति नै नेपालको आयातकर्ता भएमा विदेशबाट आयात गर्दा लागेको खर्चलाई खर्च दाबी दिई उसको व्यवसायमा भएको मुनाफामा कर लाग्ने आयकरको सामान्य नियम हो । नेपाली व्यक्ति नै आयातकर्ता भएको अवस्थामा विदेशीले नेपालमा सामान निर्यात मात्र गरेको आधारमा आयकर असुल गर्नु आयकरको सामान्य सिद्धान्त विपरित हुन्छ । त्यसैले, आयकर ऐन, २०५८ को दफा ८९ (३) (क) खारेज गर्नु पर्छ ।

त्यस्तै भन्सार कार्यालयले भन्सार मूल्याङ्कनको आधारमा अग्रिम कर असुल गर्नु पर्ने गरी आयकर ऐन, २०५८ को दफा ९५क मा गरिएको व्यवस्था समेत आयकर कानूनको सामान्य सिद्धान्त विपरित छ । यस्तो व्यवस्था पनि खारेज हुनु पर्छ ।

भन्सार ऐन, २०६४ हुँदा हुँदै भन्सार कै प्रकृतिको कर आयकर कानूनमा व्यवस्था गरी लगाउने प्रवृत्ति अन्त्य हुनुपर्छ ।

४.३. कर अनुपालना वृद्धि र करदाताको अनुगमनमा सुधार

हरेक नागरिकलाई स्थायी लेखा नम्बर प्रदान गर्ने

“PAN for ALL” भन्ने अवधारणाबाट राज्य अधि बढेको वर्तमान अवस्था र कर्मचारी वा कामदारलाई गरिने भुक्तानीमा स्थायी लेखा नम्बरको अनिवार्यताको कारणले गर्दा सबै नागरिक तथा नेपालमा पेशा गर्ने सबै व्यक्तिलाई सहज स्थायी लेखा नम्बर जारी गर्नु पर्दछ । तसर्थ, कुनै पनि व्यक्तिले नागरिकता प्राप्त गरेसँगै वा नेपालमा बसोबास गर्ने हिसाबले भिसा आवेदन दिए सँगै व्यक्तिगत स्थायी लेखा नम्बर जारी गर्दा व्यावसाय गर्ने वातावरणमा सघाउ पुग्दछ ।

स्वतन्त्र लेखापरीक्षकबाट कर लेखापरीक्षण गराउने

नेपालको कर सम्बन्धी कुनै पनि कानूनमा स्वतन्त्र लेखापरीक्षकले कर लेखापरीक्षण गर्ने व्यवस्था छैन । प्रचलित लेखा परीक्षण अभ्यासमा लेखापरीक्षकले कर कानूनको अक्षरशः पालना हेर्ने भन्दा पनि सारभूत पालना हेर्ने र त्यस्तो वित्तीय लेखापरीक्षण जोखिममा आधारित र अन्य सारभूत असर गर्ने कारोवारलाई बढि ध्यान दिने गरी गरिने तथा कर प्रयोजनका लागि सारभूत भन्दा पनि सबै कारोवार महत्वपूर्ण हुने हुँदा साना साना करसम्बन्धी विषय वित्तीय लेखापरीक्षणको क्रममा कम प्राथमिकतामा पर्ने सम्भावना अधीक हुन्छ । तसर्थ, राज्यबाट वित्तीय लेखापरीक्षणलाई नै कर लेखापरीक्षण सरह व्यवहार गर्ने वर्तमान धारणालाई परिवर्तन गरी सम्बन्धित कर कानूनमा कम्तीमा दश करोड रुपैयाँभन्दा बढि कारोवार गर्ने करदाताको छुट्टै कर लेखापरीक्षणको व्यवस्था गर्नु आवश्यक देखिन्छ ।

कर लेखापरीक्षणको क्षेत्र, लेखापरीक्षकको योग्यता र पारिश्रमिक समेत स्पष्ट तोकी त्यस्ता लेखापरीक्षकले अन्यथा गरेको पूर्ण कर परीक्षणको क्रममा फेला परेमा तत्काल लेखाव्यवसायीको नियमनकारी निकायले निश्चित अवधिको लागि पेशागत प्रमाणपत्र खारेज गर्ने स्तरको कारवाही गरी छुट्टै छानविनबाट कर छलीमा मिलेमतो प्रमाणित भएमा थप कानुनी कारवाहीको समेत व्यवस्था गर्ने गरी नीति निर्णय गर्नु आवश्यक देखिन्छ ।

व्यक्तिगत कर निर्धारणको लागि विशिष्ट कर कार्यालय स्थापना गर्ने

विभिन्न पेशा, व्यवसाय गर्ने प्राकृतिक व्यक्तिको स्रोतमा कर कट्टी भए पनि त्यस्ता व्यक्तिले आय विवरण पेश गरी थप कर तिर्ने कार्य कम रहेको छ। त्यस्तै रोजगारीमा नै नरहेका प्राकृतिक व्यक्तिको नाममा तलब तथा ज्याला खर्च लेखी कर छुली गर्ने प्रवृत्ति समेत देखिन्छ। तसर्थ, प्राकृतिक व्यक्तिको मात्र कर निर्धारण गर्ने विशिष्ट कर कार्यालय स्थापना गरी प्राकृतिक व्यक्तिको बैंक खातामा रकम क्रेडिट भएकै अवस्थामा कर कार्यालयले सूचना प्राप्त गर्ने प्रणाली विकास गरी रकम क्रेडिट हुनुको कारण तत्काल यकिन गरेर कर निर्धारण गरिएमा थप कर निर्धारण हुन सक्ने देखिन्छ।

नेपालका बासिन्दा व्यक्तिको नेपालबाहिरको आयमा कर उठाउन प्रशासनिक सुधार

सूचना प्रविधि जस्ता क्षेत्रमा कार्य गर्ने विदेशी लगानीकर्ताहरु नेपालमा नै बसेर चर्चामा बल अर्जित गरी विदेशी स्रोतबाट आय आर्जन गर्ने कार्यमा संलग्न भइरहेको समेत पाइन्छ। त्यस्ता विदेशी लगानीकर्ताले नेपालमा आयकर तिर्ने पने बाध्यात्मक अवस्था रहे पनि कहाँ, कसरी आयकर तिर्ने र आय विवरण बुझाउने भन्ने स्पष्ट व्यवस्था आन्तरिक राजस्व विभागले गरेको छैन। छिटफुट अवस्थामा कर तिर्ने जाने करदाताबाट कर बुझ्न नचाहने र आय विवरणसमेत रुजु नगरिदिने अवस्था छ।

त्यस्तै विदेशी लगानीकर्तालाई व्यक्तिगत पान मात्र दिने नीतिगत व्यवस्था र निजहरुले freelancing गरी विदेशी स्रोतबाट आय आर्जन गरेमा त्यस्तो आम्दानी व्यवसायिक आम्दानी हुँदा व्यवसायको आम्दानी भनी आय विवरण भर्ने नदिने अवस्था रहेको छ। यसको कारणले नेपालमा रहेका विदेशीहरुले चाहेर पनि नेपालमा आयकर ऐनको पालना गर्ने conducive वातावरण छैन।

यस्तो अवस्थालाई चिर्न राजस्व प्रशासनले विदेशीले पनि नेपालमा रहेर नेपालको कानून उल्लंघन नगरी व्यवसायिक आम्दानी आर्जन गर्न सक्छन् भन्ने मनन गरी निजहरुबाट आयकर असुल गर्ने पर्याप्त प्रशासनिक व्यवस्था गर्नु पर्ने, अन्यथा निजहरुको विदेशी स्रोतको आम्दानीमा आयकर छुट हुने व्यवस्था गर्नु पर्छ।

यसको लागि वैदेशिक कर मिलान सम्बन्धी वर्तमान कानुनी व्यवस्था थप स्पष्ट गर्न जरुरी छ। नेपालको आय वर्ष र विदेशीको आय वर्षमा हुने फरकका कारण कुनै बासिन्दा व्यक्तिले विदेशी स्रोतको आयमा तिरेको विदेशी आयकर आयकर ऐन, २०५८ को दफा ७१ अनुसार मिलान दावी गर्न व्यवहारिक अप्ठेरो रहेको छ। यस सम्बन्धमा स्पष्ट व्याख्या आउनु पर्ने। व्यावहारिक कठिनाइलाई पूर्ण सम्बोधन गर्नु पर्छ।

४.४. प्रगतिशील बनाउन र द्विधाग्रस्त अवस्था हटाउन बर्तमान आयकर कानूनमा संशोधनको आवश्यकता

प्रचलित आयकर कानूनलाई अझ प्रगतिशील, यथार्थपरक र न्यायोचित बनाउन देहाय बमोजिम संशोधनको आवश्यकता रहेको छ:

हालको दफा	प्रचलित व्यवस्था	संशोधित व्यवस्था	कारण
दफा २ को खण्ड (ज१)	“आकस्मिक लाभ” भन्नाले चिन्ता, उपहार, पुरस्कार, बक्सिस, जितौरी वा अन्य कुनै पनि आकस्मिक रुपमा प्राप्त हुने लाभ सम्भन्नु पर्छ।	“आकस्मिक लाभ” भन्नाले चिन्ता, उपहार, पुरस्कार, बक्सिस, जितौरी वा अन्य कुनै पनि आकस्मिक रुपमा प्राप्त हुने लाभ सम्भन्नु पर्छ। तर प्राकृतिक व्यक्तिले व्यक्तिगत रुपमा दिने उपहार आकस्मिक लाभ हुने छैन।	साथी वा परिवार भित्रै बाट प्राप्त हुने उपहारमा पनि आकस्मिक लाभ कर लाग्न सक्ने भएकोले त्यस्तो उपहारलाई आयकर मुक्त गर्न बाञ्छनीय भएकोले

दफा २ को खण्ड (कड) को उपखण्ड (१) को (ख)	(ख) अविच्छिन्न ३६५ दिनको अवधिमा १८३ दिन वा सो भन्दा बढि नेपालमा रहेको, वा	(ख) अविच्छिन्न ३६५ दिनको अवधिमा १८३ दिन वा सो भन्दा बढि नेपालमा रहेकोमा १८३ औं दिन परेको आयवर्ष, वा	प्रचलित व्यवस्थाले आय विवरण बुझाउनु पर्ने मिति सक्ती सक्ने पछि पनि अधिल्लो आय वर्षमा वासिन्दा हुन गई कुनै गल्ती नगरी नै कानुन उल्लंघनको जरिवाना हुन सक्ने प्राकृतिक न्यायको व्यवस्था विपरितको कानुनी व्यवस्था भएकोले कानुनलाई व्यवहारिक बनाउन
दफा २ को खण्ड (कन१)	“समायोजित करयोग्य आय” भन्नाले कुनै व्यक्तिको कुनै आय वर्षको करयोग्य आयको गणना गर्दा दफा १२ बमोजिम कुनै रकम नघटाई तथा दफा १४ को उपदफा (२), दफा १७ वा १८ बमोजिम कट्टी नगरी गणना गरिएको करयोग्य आय सम्भन्नुपर्छ ।	खारेज गर्ने	व्यवहारिक रुपमा व्याख्या गर्न नमिल्ने परिभाषा संलग्न गरिएकोले
दफा ४ को उपदफा (४) को खण्ड (ख)	(ख) व्यवसायबाट प्राप्त आय तीन लाख रुपैया र व्यवसायको कारोवार तीस लाख रुपैयाभन्दा बढि नभएको	(ख) व्यवसायबाट प्राप्त आय आठ लाख रुपैयाभन्दा बढी नभएको र एकलो प्राकृतिक व्यक्तिको हकमा पाँच लाख रुपैया र दम्पतिको हकमा छ लाख रुपैयाभन्दा कम नभएको, (ख१) व्यवसायको कारोवार (बिक्री वा खरीद) पचास लाख रुपैयाभन्दा बढि नभएको	आयकर छुट सीमाभित्रको आमदानीमा आयकर लगाउने विभेदपूर्ण कानुनी व्यवस्थालाई संशोधन गर्नु पर्ने भएकोले तथा यस्तो कर ऐच्छिक हुनु पर्ने
अनुशुची १ को दफा १ को उपदफा (७)	यस ऐनको दफा ४ को उपदफा (४) बमोजिम करको रकम देहाय बमोजिमको हुनेछ : (क) महानगरपालिका वा उपमहानगरपालिका क्षेत्रमा व्यवसाय गर्ने प्राकृतिक व्यक्तिको हकमा सात हजार पाँच सय रुपैया (ख) नगरपालिका क्षेत्रमा व्यवसाय गर्ने प्राकृतिक	यस ऐनको दफा ४ को उपदफा (४) बमोजिम करको रकम देहाय बमोजिमको हुनेछ : (क) महानगरपालिका वा उपमहानगरपालिका क्षेत्रमा व्यवसाय गर्ने प्राकृतिक व्यक्तिको हकमा पन्ध्र हजार रुपैया (ख) नगरपालिका क्षेत्रमा व्यवसाय गर्ने प्राकृतिक	मुनाफा र कारोवारको सीमा वृद्धि गरेको कारण आयकर लगाइएको

	व्यक्तिको हकमा चार हजार रुपैया (ग) खण्ड (क) वा (ख)मा उल्लिखित क्षेत्रबाहेक अन्य क्षेत्रमा व्यवसाय गर्ने प्राकृतिक व्यक्तिको हकमा दुई हजार पाँच सय रुपैया	व्यक्तिको हकमा बाह्र हजार रुपैया (ग) खण्ड (क) वा (ख)मा उल्लिखित क्षेत्रबाहेक अन्य क्षेत्रमा व्यवसाय गर्ने प्राकृतिक व्यक्तिको हकमा दश हजार रुपैया	
दफा ४ को उपदफा (४क)	कारोवारमा आधारित आयकर	खारेज गर्ने	नेपालले अबलम्बन गरेको लेखामा आधारित आयकर निर्धारण प्रक्रियाको विपरित रहेकोले
		वा देहाय बमोजिम खण्ड (छ) थप गर्ने: (छ) सो व्यक्तिले सो आय वर्षमा यो व्यवस्था लागू हुने गरी छनौट गरेको	नोक्सान भएको अवस्थामा समेत आयकर लगाउने प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्त विपरितको बाध्यात्मक व्यवस्थालाई परिवर्तन गर्नु पर्ने भएकोले
अनुसूची १ को दफा १ को उपदफा (१७)		खारेज गर्ने	दफा ४ को उपदफा (४क) को खारेजी पछि औचित्यहीन हुने भएकोले
दफा १०	नभएको	उपखण्ड (ड) पछि देहायका उपखण्डहरु थप गर्ने: (ढ) शैक्षिक कार्यसँग सम्बन्धित प्रचलित कानून बमोजिम स्थापित संगठित संस्थाले आफ्नो उद्देश्य अनुरूप आर्जन गरेको रकम	शैक्षिक कार्यसँग सम्बन्धित प्रचलित कानून बमोजिम स्थापित संगठित संस्थाले राज्यलाई आवश्यक जनशक्ति राज्यको लगानी बिना उत्पादन गर्ने भएकोले त्यस्ता संगठित संस्थालाई संस्थागत गर्न कर छुटद्वारा प्रोत्साहित गर्नु श्रेयस्कर भएकोले
दफा ११ को उपदफा (१) पछि उपदफा (१क) थप गर्ने	नभएको	(१क) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए पनि कुनै संगठित संस्था वा फर्म वा कम्पनी वा साभेदारी औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७६ को अनुसूची ४ मा उल्लेखित कृषि तथा वन पैदावरमा आधारित उद्योगमा संलग्न रही प्राप्त आमदानीमा कर लाग्ने छैन ।	कृषि तथा वन पैदावरको आन्तरिक उत्पादनमा आत्मनिर्भर बन्न यस क्षेत्रमा लगानी प्रोत्साहित गर्न जरुरी भएकोले

दफा १२	नभएको	स्पष्टीकरण थप गर्ने: यस दफाको प्रयोजनको लागि “समायोजित करयोग्य आय” भन्नाले कुनै व्यक्तिको कुनै आय वर्षको करयोग्य आयको गणना यस दफा बमोजिम कुनै रकम नघटाई तथा दफा १४ को उपदफा (२), दफा १७ र १८ बमोजिम सो वर्ष ती दफाहरु लागू नगरी ती दफा आकर्षित हुने सो वर्ष भएका सम्पूर्ण खर्चहरु कट्टी गरी गणना गरिएको करयोग्य आय सम्झनुपर्छ ।	आयकर निर्देशिका, २०६६ को व्याख्यालाई ऐनमा नै स्पष्ट व्यवस्था गर्न
दफा १२घ	नभएको	थप गर्ने: कुनै व्यक्तिले कुनै आय वर्षमा औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७६ को दफा ५४ बमोजिम व्यावसायिक सामाजिक जिम्मेवारी बहन गर्ने प्रयोजनका लागि छुट्याइएको रकममध्ये त्यस्तो रकमबाट खर्च गरेको आयवर्षमा सो खर्च करयोग्य आय गणना गर्दा घटाउन सक्नेछ ।	औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७६ ले व्यावसायिक सामाजिक जिम्मेवारी अन्तर्गत बाध्यात्मक रूपमा गर्नु पर्ने खर्च रकमलाई आयकरमा छुट दिनु बाञ्छनीय भएकोले
दफा १४ को उपदफा २	नभएको	स्पष्टीकरण थप गर्ने: यस दफाको प्रयोजनको लागि “समायोजित करयोग्य आय” भन्नाले कुनै व्यक्तिको कुनै आय वर्षको करयोग्य आयको गणना दफा १२ बमोजिम कुनै रकम नघटाई तथा यस दफा बमोजिम कुनै रकम कट्टी नगरी र दफा १७ र १८ बमोजिम सो वर्ष ती दफाहरु लागू नगरी ती दफा आकर्षित हुने सो वर्ष भएका सम्पूर्ण खर्चहरु कट्टी गरी गणना गरिएको करयोग्य आय सम्झनुपर्छ ।	आयकर निर्देशिका, २०६६ को व्याख्या अनुसार समायोजित करयोग्य ऐनको परिभाषा नै परिमार्जन गरी सरलीकृत परिभाषा राख्न आवश्यक भएकोले

दफा १७	नभएको	स्पष्टीकरण थप गर्ने: यस दफाको प्रयोजनको लागि “समायोजित करयोग्य आय” भन्नाले कुनै व्यक्तिको कुनै आय वर्षको करयोग्य आयको गणना दफा १२ बमोजिम कुनै रकम नघटाई तथा यस दफा बमोजिम कुनै रकम कट्टी नगरी र दफा १४ को उपदफा (२) र १८ बमोजिम सो वर्ष ती दफाहरु लागू नगरी ती दफा आकर्षित हुने सो वर्ष भएका सम्पूर्ण खर्चहरु कट्टी गरी गणना गरिएको करयोग्य आय सम्भन्तुपर्छ ।	आयकर निर्देशिका, २०६६ को व्याख्या अनुसार समायोजित करयोग्य ऐनको परिभाषा नै परिमार्जन गरी सरलीकृत परिभाषा राख्न आवश्यक भएकोले
दफा १८	नभएको	स्पष्टीकरण थप गर्ने: यस दफाको प्रयोजनको लागि “समायोजित करयोग्य आय” भन्नाले कुनै व्यक्तिको कुनै आय वर्षको करयोग्य आयको गणना दफा १२ बमोजिम कुनै रकम नघटाई तथा यस दफा बमोजिम कुनै रकम कट्टी नगरी र दफा १४ को उपदफा (२) र १७ बमोजिम सो वर्ष ती दफाहरु लागू नगरी ती दफा आकर्षित हुने सो वर्ष भएका सम्पूर्ण खर्चहरु कट्टी गरी गणना गरिएको करयोग्य आय सम्भन्तुपर्छ ।	आयकर निर्देशिका, २०६६ को व्याख्या अनुसार समायोजित करयोग्य ऐनको परिभाषा नै परिमार्जन गरी सरलीकृत परिभाषा राख्न आवश्यक भएकोले
दफा २२	नभएको	उपदफा (५क) थप गर्ने: उपदफा (२) र (३) को अधीनमा रही कुनै व्यक्तिले प्रचलित लेखामानमा भएको परिवर्तन वा अन्य कुनै कारणले कुनै कारोवारसँग सम्बन्धित कर लेखांकन गर्ने तरिकामा परिवर्तन गर्नु पर्ने भएमा त्यस्तो तरिका परिवर्तन गर्न विभागमा निवेदन दिन पर्नेछ । त्यस्तो निवेदन प्राप्त हुन आएमा प्रचलित	कुनै व्यक्तिको सबै कारोवारको लेखांकनमा मात्र उपदफा (५) आकर्षित हुने, आयकर नियमावलीको नियम ८ ले प्रचलित लेखामानलाई आयकर कानुनको अभिन्न अंग मानेको र लेखामानमा हुने परिवर्तनले कुनै निश्चित कारोवारलाई मात्र पनि प्रभाव पार्ने अवस्था रहेकोले उपदफा (५) को सिमिततालाई सम्बोधन गर्न तथा कानुनका विभिन्न दफामा स्पष्टता नहुँदा

		लेखामानमा भएको परिवर्तनको कारण आय वा खर्चको लेखाँकन गर्ने तरिकामा परिवर्तन गर्नु पर्ने भएकोमा विभागले लेखाँकन गर्ने तरिकामा परिवर्तन गर्न स्वीकृति दिनु पर्नेछ । अन्य कुनै कारणले कारोवारसँग सम्बन्धित कर लेखाँकन गर्ने तरिकामा परिवर्तन गर्न निवेदन दिएमा उपदफा (५) बमोजिम हुनेछ ।	(लेखाँकन गर्ने तरिका करदाताको कर योजनाको हिस्सा बन्न सक्ने अवस्थालाई निस्तेज गर्न आवश्यक भएकोले
दफा २७ को उपदफा (१) को खण्ड (घ)	नभएको	स्पष्टीकरण: यस खण्डको प्रयोजनका लागि “प्रचलित व्याजदर” भन्नाले कर्जाको प्रकृति अनुसार सर्वसाधारणले सोही प्रकृतिको कर्जा लिँदा नेपालमा सञ्चालित बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमध्ये बाट सबैभन्दा कम व्याजदरमा कर्जा दिने बैंक तथा वित्तीय संस्थाले सर्वसाधारण ऋणीबाट लिने सबैभन्दा कम व्याजदर सम्भन्नु पर्दछ ।	कर विवाद समाधान गर्न प्रचलित व्याजदरलाई परिभाषित गर्नु पर्ने भएको र छनौटको सुविधा भएकोमा निज कर्मचारी वा कामदार वा अन्य कुनै व्यक्तिले सबै बैंक वा वित्तीय संस्थाको व्याजदर तुलना गरी सबैभन्दा कम व्याज दिने संस्थाबाट कर्जा लिने अवस्था रहने र सोही व्याजदर नै निजको लागि प्रचलित व्याजदर हुने कारणले
दफा ३०	खारेज गर्ने		संयुक्त लगानीलाई कर अधिकृतले साभेदारीको रुपमा व्याख्या गरी निकायको रुपमा कर निर्धारण गर्न सक्ने अवस्था रहेको र दफा ३० को व्यवस्था साभेदारीको हकमा नेपालले भलतप्तथ बउउचयवअज मा कर लाग्ने व्यवस्था नभई उबकक तजचयगनज मा कर लगाउने व्यवस्था भएकोले, ऐनको मूल मर्मसँग तादत्म्यता मिलाउन आवश्यक भएकोले
दफा ३३	मूल्य हस्तान्तरणसम्बन्धी विस्तृत मार्गदर्शन बनाई लागू गर्नु पर्ने		
दफा ५७ को उपदफा (१)	कुनै निकायको विगत तीन वर्ष अधिसम्मको स्वामित्वको तुलनामा पचास प्रतिशत वा सो	कुनै निकायको विगत तीन वर्ष अधिसम्मको <u>निहित</u> स्वामित्वको तुलनामा पचास प्रतिशत वा सो भन्दा बढि	स्वामित्वको परिभाषा आयकर ऐनमा नभएको र सर्वोच्च अदालतको फैसला अनुसार निहित स्वामित्वको परिवर्तनमा पनि दफा

	भन्दा बढि स्वामित्व परिवर्तन भएमा सो निकायले आफ्नो स्वामित्वको सम्पत्ति वा आफूले वहन गरेको दायित्व निसर्ग गरेको मानिनेछ ।	<u>निहित</u> स्वामित्व परिवर्तन भएमा सो निकायले आफ्नो स्वामित्वको सम्पत्ति वा आफूले वहन गरेको दायित्व निसर्ग गरेको मानिनेछ ।	५७ आकर्षित हुने अवस्थाले एकै निकायको हिताधिकारीलाई प्रत्यक्ष स्वामित्व र निहित स्वामित्व दुवै परिवर्तन हुँदा दफा ५७ लगाउने अवस्था सिर्जना भएको र नेपालको आयकर ऐन आधारित रहेको क्षलअफभ त्वह या कथकभतचधव ले पनि निहित स्वामित्व परिवर्तन हुँदा मात्र यस्तो प्रावधान आकर्षित हुने व्यवस्था गरेको कारण
दफा ५७ को उपदफा (१)	नभएको	प्रतिबन्धात्मक वाक्यांश थप गर्ने: तर यस उपदफा लागू भई सके पछि सो निकायको निहित स्वामित्वमा अन्य कुनै परिवर्तन नभएको खण्ड यो उपदफा एक पटक मात्र लागू हुनेछ ।	दफा ५७ (१) को शाब्दिक व्याख्याले एक पटक यस दफा लागू भइ सके पछि हरेक दिन लागू हुने अवस्था रहेकोले सो अवस्थालाई कानुनी रूपमा नै सम्बोधन गर्न बाञ्छनीय भएकोले
दफा ६७	स्पष्टीकरण: “नेपालमा रहेको सम्पत्ति” भन्नाले नेपालमा रहेका जग्गा जमीन वा भवनहरु तथा बासिन्दा व्यक्तिको कुनै विदेशी राष्ट्रमा रहेका जग्गा जमीन वा भवन बाहेकका सम्पत्ति वा सो व्यक्ति दफा ६९ बमोजिम नियन्त्रित विदेशी निकायसँग सम्बद्ध रहेमा सो निकायमा रहेको निजको हितसमेत सम्भन्नु पर्छ ।	स्पष्टीकरण: “नेपालमा रहेको सम्पत्ति” भन्नाले देहायका सम्पत्ति सम्भन्नु पर्छ: (क) नेपालमा रहेका जग्गा जमीन वा भवनहरु, (ख) कुनै व्यक्तिको नेपालमा अवस्थित अन्य कुनै व्यवसायिक सम्पत्ति, गैह्र व्यवसायिक करयोग्य सम्पत्ति, हासयोग्य सम्पत्ति वा व्यापारिक मौज्जात, तथा (ग) बासिन्दा व्यक्तिको कुनै विदेशी राष्ट्रमा रहेका जग्गा जमीन वा भवन बाहेकका सम्पत्ति वा सो व्यक्ति दफा ६९ बमोजिम नियन्त्रित विदेशी निकायसँग सम्बद्ध रहेमा सो निकायमा रहेको निजको हितसमेत सम्भन्नु पर्छ ।	सम्पत्तिको परिभाषालाई बृहत बनाउन आवश्यक भएकोले
दफा ८८ को उपदफा (नभएको	(क१) विज्ञापन सेवा बापतको भुक्तानी, हवाई टिकटबापतको भुक्तानी, होटल, लज वा	यस्ता भुक्तानीमा प्राप्त हुने लाभ भन्दा बढि रकम अग्रिम कर कट्टी हुने

४) को खण्ड (क१)		सोसरहको व्यवसाय गर्ने व्यक्तिलाई तिरिएको भाडा, टेलिकम तथा इन्टरनेट सेवा उपभोग गरेबापतको भुक्तानी	लज वा होटलमा तिरिएको भाडा, टेलिकम र इन्टरनेट सेवा उपभोग गरेबापतको शुल्कमा अग्रिम कर कट्टी गरिएमा यस्तो कार्य प्रशासनिक रुपमा भन्कटिलो हुने भएकाले
दफा ८८क को उपदफा (१)	आकस्मिक लाभ बापतको भुक्तानीमा पच्चीस प्रतिशतका दरले कर कट्टी गर्नु पर्नेछ ।	बासिन्दा व्यक्तिले नेपालमा स्रोत भएको आकस्मिक लाभ बापतको भुक्तानीमा पच्चीस प्रतिशतका दरले कर कट्टी गर्नु पर्नेछ ।	गैह्र बासिन्दा व्यक्तिलाई अग्रिम कर कट्टी गर्ने दायित्व सिर्जना गर्नु असंगत हुने भएको र नेपालको स्रोत बाहेकको लाभमा कर कट्टी गर्नु बाञ्छनीय नभएकाले
दफा ८८क	नभएको	(४) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए पनि प्राकृतिक व्यक्तिले गरेको व्यवसाय सञ्चालनसँग सम्बन्धित बाहेकका अन्य भुक्तानीमा यस दफा लागू हुने छैन ।	प्राकृतिक व्यक्तिको हकमा अग्रिम कर कट्टी गर्ने दायित्व प्रशासनिक ढंगले भन्कटिलो हुने भएकोले
दफा ८९ को उपदफा (३क)	खारेज गर्ने		आयकर ऐन अन्तर्गत उपभोक्ता समिति निकायको परिभाषामा पर्ने भएकोले सोही समितिमार्फत परिचालन भएको खर्चमा अग्रिम कट्टीको लागि सोही समितिलाई उत्तरदायी बनाउने साथै उपभोक्ता समितिले सरकारको एजेण्टको रुपमा मात्र काम गर्ने भएकोले एजेण्टलाई भुक्तानी गर्दा अग्रिम कर कट्टी गर्नु आयकर को सिद्धान्त विपरित समेत हुन जाने भएकोले
दफा ८९ को उपदफा (४)	उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि	उपदफा (१) र (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि	उपदफा (३) लाई समेत प्रतिबन्धात्मक वाक्यांशमा समावेश गर्न बाञ्छनीय भएकोले
दफा ८९ को उपदफा (४)	नभएको	(ग) नन फाइलर बाहेकका आपूर्तिकर्ताबाट वस्तुको पटके आपूर्ति भएमा	कर अनुपालना भएका करदाताले आपूर्ति गर्ने वस्तुको हकमा अग्रिम कर कट्टी गर्न नपर्ने व्यवस्था गर्न
दफा ९२ को उपदफा (१)	(भ) आकस्मिक लाभबापतको भुक्तानी	(भ) नेपालमा स्रोत भएको आकस्मिक लाभ बापतको भुक्तानी	नेपाल बाहिर स्रोत भएको आकस्मिक लाभ बापतको भुक्तानीलाई अन्तिम रुपमा कर कट्टी

			हुने भुक्तानी मान्न सैद्धान्तिक हिसाबले नमिल्ने भएकाले
दफा ९४ (१क)	खारेज गर्ने		दफा ४ को उपदफा (४क) को खारेजीको प्रभाव
नभएको	दफा ९६क थप गर्ने	<p>९६क. वित्तीय तथा कर लेखापरीक्षणः</p> <p>(१) देहायका व्यक्तिले आफ्नो आय विवरणसँग दाखिला गर्ने प्रयोजनका लागि वित्तीय विवरणको वित्तीय लेखापरीक्षण गर्नु पर्ने छैनः</p> <p>(क) अन्य प्रचलित कानूनबमोजिम वित्तीय लेखापरीक्षण गराउनु नपर्ने दफा ४ को उपदफा (३), दफा ४ को उपदफा (४) वा दफा ४ को उपदफा (४क) मा उल्लिखित व्यक्ति,</p> <p>(ख) अन्य प्रचलित कानूनबमोजिम वित्तीय लेखापरीक्षण गराउनु नपर्ने सो आय वर्षमा एक करोड रुपैयासम्म कारोवार भएको व्यक्ति</p> <p>(ग) यस ऐनबमोजिम आय विवरण पेश गर्ने दायित्व नभएका व्यक्तिहरु</p> <p>२. नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी सोही सूचनामा उल्लेख भएका व्यक्तिको वित्तीय लेखापरीक्षण गरिएका विवरणहरुको अतिरिक्त यस ऐनको प्रयोजनका लागि छुट्टै कर लेखापरीक्षण प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्ने गरी तोक्न सक्नेछ । त्यस्तो लेखापरीक्षणको कार्यक्षेत्र, लेखापरीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा, लेखापरीक्षकले नेपाल चार्टर्ड एकाउण्टेण्ट संस्थाबाट पेशागत प्रमाणपत्र प्राप्त</p>	<p>वित्तीय लेखापरीक्षणको बारेमा रहेको द्विविधा अन्त्य गरी कर प्रयोजनका लागि वित्तीय लेखापरीक्षणको सिमिततालाई सम्बोधन गर्न बाञ्छनीय भएकोले</p>

		गरेको अतिरिक्त थप योग्यता तथा लेखापरीक्षकको पारिश्रमिक सोही सूचना उल्लेख भएबमोजिम हुनेछ ।	
अनुसुची १ को दफा १	नभएको	(१८) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै बासिन्दा प्राकृतिक व्यक्तिले कुनै आय वर्षमा संयुक्त लगानी कोषमा लगानी गरेको रहेछ भने सो लगानी रकम वा पचास हजार रुपैयाँमा जुन घटी हुन्छ त्यस्तो रकम करयोग्य आयबाट घटाई बाँकी रहने रकममा मात्र यस दफाबमोजिम गरेको गणना गरिनेछ ।	कोभिड १९ को कारण आन्तरिक तथा बाह्य आर्थिक गतिविधि प्रतिकूल भई लगानीको क्षेत्रमा पर्न सक्ने नकरात्मक प्रभावलाई कम गर्न साना लगानीकर्ताको खर्चलाई लगानीमा परिवर्तन गर्न बाञ्छनीय भएकोले
अनुसुची १ को दफा १	नभएको	(१९) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै बासिन्दा प्राकृतिक व्यक्तिले कुनै आय वर्षमा आन्तरिक पर्यटक भई कुनै स्थानमा तोकिए बमोजिमको व्यक्तिगत भ्रमण गरेको रहेछ भने सो भ्रमणमा भएको बीजकबमोजिमको खाना र बसोबास खर्च वा चालीस हजार रुपैयाँमा जुन घटी हुन्छ त्यस्तो रकम करयोग्य आयबाट घटाई बाँकी रहने रकममा मात्र यस दफाबमोजिम गरेको गणना गरिनेछ । यस्तो सुविधा निजसमेत संलग्न भई निजको बाबु, आमा, श्रीमान्, श्रीमती, छोरा, छोरी, नाति, नातिनीले गरेको भ्रमणको हकमा समेत प्रदान गरिनेछ ।	आन्तरिक पर्यटक प्रवर्द्धन मार्फत आर्थिक गतिविधिमा टेवा पुऱ्याउन बाञ्छनीय भएकोले
अनुसुची २ को दफा (१) को	नभएको	“वर्ग च” थप गर्ने वर्ग च: कुनै जग्गा वा भवन लिजमा लिई त्यसमा निर्माण गरिएका पछि लैजान नमिल्ने	जग्गा वा भवन लिनमा लिई गरिने जडानको वैज्ञानिक ढंगले ह्यास कट्टी गर्न आवश्यक भएकाले

उपदफा (१)		वर्ग क वा वर्ग ख मा पर्ने प्रकृतिका संरचना तथा जडानहरु	
अनुसूची २ को दफा (३) को उपदफा (१)	नभएको	वर्ग च को ह्रास दर: जग्गा वा भवनको लिज अवधिलाई निकटतम आधा वर्षमा मिलान गरी हुन आउने दर	समदर प्रणालीमा लिज अवधि भरमा त्यस्तो खर्च अपलेखन गर्नु पर्ने भएकोले

५. आन्तरिक स्रोत परिचालन मार्फत शिक्षामा लगानी अभिवृद्धिका लागि TaxEd Alliance Nepal को आह्वान कर कानून र प्रशासनमा सुधार गरी कर राजस्व वृद्धि गरी त्यसरी वृद्धि भएको रकम शिक्षा क्षेत्रमा लगानी गर्नु पर्छ । सरकारले देशभरिका सार्वजनिक विद्यालयका शिक्षकलाई कर शिक्षा र व्यवसायसम्बन्धी तथ्याङ्क संकलनको लागि परिचालन गरी कर अनुपालना वृद्धि गर्न सक्छ । त्यस्तै विद्यालयदेखि नै कर साक्षरता लागू गरी करसम्बन्धी अनुपालनामा थप कार्य गर्न सक्छ ।

यसै सम्बन्धमा TaxEd Alliance Nepal को आह्वान देहाय बमोजिम रहेको छ:

- क) कूल राष्ट्रिय बजेटको २० प्रतिशत र/वा कूल ग्राहस्थ उत्पादनको ६ प्रतिशत रकम शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजन गरिनुपर्ने अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार नै लगानी बढाउनुपर्ने ।
- ख) सार्वजनिक शिक्षामा लगानीका लागि उपलब्ध स्रोतलाई बढाउँदै समग्र बजेटको आकारमा देहाय बमोजिम वृद्धि गरिनुपर्ने :
 - सार्वजनिक खर्चका लागि उपलब्ध रकमलाई सिमित गर्ने वृहत आर्थिक नीतिहरूको प्रभावलाई कम गर्ने (जस्तै :सार्वजनिक खर्च कटौतीसम्बन्धी सार्वजनिक खर्च पुनरावलोकन आयोगको प्रतिवेदन लागू गर्ने, आन्तरिक स्रोतमा निर्भरता बढाउने र ऋण र सापटीमा निर्भरता घटाउने)
 - उधारो तथा ऋणसम्बन्धी बुझाईलाई अभि मजबुत बनाउँदै यसको सही सदुपयोग तथा उपयुक्ततालाई सुनिश्चित गर्नका निमित्त पारदर्शिता एवम् विश्लेषणमा सुधार ल्याउनुपर्ने ।
- ग) कूल ग्राहस्थ उत्पादनको अनुपातमा करको हिस्सा हाल १९.४ प्रतिशत रहेकोमा यसलाई बढाएर कम्तीमा २० प्रतिशत तथा सम्भव भएसम्म २५ प्रतिशत भन्दा बढी पुऱ्याउने समयतालिका सहितको लक्ष्य राख्नुपर्ने ।
- घ) प्रगतिशील करको सिद्धान्तलाई शैक्षिक अवस्था सुधारका लागि कार्यान्वयन गर्दै सार्वजनिक शिक्षा पूर्ण रूपमा निःशुल्क हुनुपर्ने ।
- ङ) मुलुकमा सङ्घीय शासन प्रणाली सुरु भएको आठ वर्ष बितिसकेको छ तर अझै पनि सङ्घीय शिक्षा ऐन जारी हुन सकेको छैन, सरकारले अविलम्ब सङ्घीय शिक्षा ऐन जारी गर्नुपर्ने ।
- च) शिक्षामा निजीकरण बन्द गर्नुपर्ने ।
- छ) निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा ऐन, २०७५ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ का प्रावधानहरु तत्काल कार्यान्वयन हुनुपर्ने ।
- ज) शिक्षा बजेटको सही सदुपयोग (खर्च) गर्न विद्यालय र स्थानीय सरकारको प्रशासनिक दक्षता अभिवृद्धि गर्नुपर्ने ।
- झ) स्थानीय सरकारलाई शिक्षा बजेटको वित्तीय हस्तान्तरण गर्दा सशर्त अनुदान कम र समपुरक अनुदानमा वृद्धि गर्नुपर्ने ।
- ञ) सार्वजनिक शिक्षा गुणस्तरिय र दिगो बनाउन बाह्य लगानी भन्दा आन्तरिक (घरेलु) स्रोतबाट उठेको राजस्वबाट लगानी वृद्धि गर्दै लाने ।
- ट) शिक्षकलाई गुणस्तरीय तालिम तथा व्यवसायिक विकासमा लगानी गर्नुपर्ने

- ठ) करको दायरा फराकिलो पारिनु पर्ने र अनावश्यक प्रशासनिक खर्च कटौती गरि शिक्षामा लगानी बढाउने ।

TaxEd Alliance Nepal को तर्फबाट

१. नेपाल राष्ट्रिय शिक्षक संगठन (NNTA)
२. नेपाल शिक्षक संघ (NTA)
३. संस्थागत विद्यालय शिक्षक युनियन (ISTU)
४. कर तथा वित्तीय न्याय मञ्च (Tax and fiscal Justice Alliance, Nepal)
५. शिक्षाका लागि राष्ट्रिय अभियान नेपाल (NCE,Nepal)
६. एक्सनएड अन्तर्राष्ट्रिय नेपाल (ActionAid International Nepal)